

14. Ersättning för hotade husdjursraser

Försättsblad

Åtgärden möter följande behov i behovsanalysen

Direkta effekter

- Genetisk mångfald

Indirekta effekter

- Goda konkurrensvillkor
- Klimatanpassning
- Anpassad produktion till klimatförändringarna och minskad relativ påverkan på klimatet
- Biologisk mångfald i slättbygd
- Värdefulla gräsmarker

Största ändringarna jämfört med nuvarande utformning

- Ersättning ges till djurägare som har nötkreatur, får, getter och grisar av hotad ras. Åtgärdsförslaget omfattar nu även fjäderfä.
- Villkoret att djurhållaren måste vara registrerad på en produktionsplats tas bort.
- Nya villkor tillkommer för fjäderfä.

Särskilda överväganden

Inga särskilda överväganden har varit aktuella.

Administrativa kostnaderna och konsekvenserna för stödmottagare och myndigheter

Stödmottagarperspektiv

Eventuellt nya stödmottagare som tillkommer med anledning av att fjäderfä läggs till som djurslag får en ökad administration eftersom de själva behöver ansöka i SAMI och omfattas av aktuella villkor samt eventuella kontroller. Idag får dessa djurägare en summa utbetald från projektstödet till lantrasföreningar, via föreningen. Dagens modell bedöms dock vara ohållbar med omfattande administration för föreningen som i stor utsträckning drivs ideellt. Ur föreningens perspektiv innebär förslaget att djurägarna själva ansöker om stöd en avsevärd administrativ lättnad.

Myndighetsperspektiv

Tillägg av ytterligare djurslag innebär att kostnaden för både administration och IT-utveckling ökar för myndigheten.

Läsanvisning

Åtgärdsbeskrivningarna är skrivna i det mallformat som EU-kommissionen har tagit fram. Mallen har inte uppdaterats sedan den presenterades hösten 2018.

Det finns vissa skillnader mellan vilka indikatorer som ska användas om man jämför förslag från EU-kommissionen med det från rådet. Vi har valt att använda oss av rådets förslag.

För att kunna presentera beräkningsmodeller för enhetsbelopp och mål har antaganden gjorts. Vi vill särskilt poängtera att eventuella ersättningsnivåer eller budgetar som används i beräkningarna endast är antaganden och inte ska ses som förslag.

Kalkyler liksom beräkningar av förenklade kostnadsalternativ som presenteras i åtgärdsbeskrivningarna är endast preliminära.

Vissa delar av texterna kommer senare att flyttas till förordningen eller föreskriften eftersom de är för detaljerade för den strategiska planen.

Åtgärdsbeskrivning för ersättning för hotade husdjursraser

Fond	Ejflu
Interventionstyp	Miljöåtaganden, klimatåtaganden och andra förvaltningsåtaganden
Territoriellt tillämpningsområde	Nationellt
Relaterade särskilda mål och där relevant sektoriella mål	6 Bevara landskap och biologisk mångfald
Resultatindikatorer	R.22a Miljöprestation inom djuruppfödningssektorn: Andel djurenheter under understödda åtaganden om att förbättra miljöhållbarheten
Outputindikatorer för prestationsavslut	O.17 Antal insatser eller enheter som stöder genetiska resurser
Berättigade stödmottagare	Djurägare som har djur av hotade husdjursraser av nötkreatur, får, getter, grisar och fjäderfä

Beskrivning och syfte

Syftet med åtgärden är att stimulera och underlätta för djurägare att hålla hotade husdjursraser. Hotade husdjursraser är viktiga att bevara för att upprätthålla den genetiska variationen bland domesticerade djur. Egenskaper som en gång funnits i äldre raser kan på grund av omvärldsförändringar åter komma till nytta. Många av våra äldre husdjursraser utgör även ett levande kulturarv. De raser som ska stödjas kan inte konkurrera ekonomiskt med raser som har selekterats för hög avkastning av mjölk och kött. Flera raser hålls enbart för självhushåll eller för att visa vårt kulturarv av husdjursraser. Utan ersättning riskerar flera husdjursraser att helt dö ut.

För att vara stödberättigande ska rasen finnas med på den lista över husdjursraser som uppfyller kriterierna för att Sverige ska åta sig bevarandansvar för rasen och som ingår i den nationella handlingsplanen Bevara, nyttja och utveckla – handlingsplan för uthållig förvaltning av svenska husdjursraser.

Åtagandets omfattning

Åtaganden är 5-åriga. Förlängningar av fullgjorda åtaganden kan göras med ett år i taget.

Nötkreatur, svin, får och get

Antal djurenheter i åtagandet får variera mellan åren i åtagandeperioden. Variationen får vara ner till 50 procent av första årets åtagande samt upp till 150 procent av första årets åtagande. Denna möjlighet till variation av åtagandet är nödvändig eftersom det finns en naturlig variation i besättningen.

Fjäderfä

Fjäderfä bevaras inom genbankerna i flockar, varför variation i antal djurenheter inte är aktuell.

Skötselvillkor

Nötkreatur, svin, får och get

Den som söker ersättning ska

- hålla sina djur så att varje enskilt djur kan identifieras
- hålla djur som inte är kastrerade
- hålla sina djur i enlighet med en godkänd avelsplan för rasen
- hålla renrasiga djur med känd härstamning registrerade i härstamningskontroll för det aktuella djurslaget
- betäcka hondjur med handjur av samma ras

Fjäderfä

Den som söker ersättning ska

- ha ett genbankskontrakt
- ha ett genbanksnummer kopplat till genbankskontraktet
- hålla sina djur i enlighet med en godkänd avelsplan för rasen
- hålla renrasiga djur, i enlighet med genbankskontraktet
- betäcka hondjur med handjur av samma ras

Bidrag till de särskilda målen

Bidra till att skydda den biologiska mångfalden, stärka ekosystemtjänster samt bevara livsmiljöer och landskap

Vi behöver bevara hotade lantraser och sorter för att säkra den genetiska mångfalden och bevara ett levande kulturarv för framtiden trots att dessa har svårt att möta jordbrukets lönsamhetskrav.

Ersättningarna fungerar som stimulans för djurhållare att hålla hotade husdjursraser och bidrar till att uppnå miljö kvalitetsmålen Ett rikt odlingslandskap och Ett rikt växt- och djurliv. Genom att bevara hotade husdjursraser säkras den genetiska och biologiska mångfalden.

Stöd får lämnas för

Ersättning ges som ett årligt belopp till de djurägare som håller renrasiga djur av hotade husdjursraser, lokala raser av

- Nötkreatur: fjällko, rödkulla, allmogeko (väneko, ringamålako och bohuskulla) och svensk lågland
- Får: allmogefår (dala pälsfår, fjällnäsfår, gestrikefår, helsingefår, klövsjöfår, roslagsfår, svärdsjöfår, värmlandsfår, och åsenfår), gutefår, ryafår, svenskt finullsfår och tabacktorpsfår
- Getter: svensk lantrasget och allmogeget (göingeget, jämtget och lappget)
- Svin: linderödssvin
- Fjäderfä: blekingeanka, svensk gul anka, svensk blå anka, svensk myskanka, skånegås, ölandsgås, bohuslän-dals svarthöna, bjurholmshöna, gotlandshöna, hedemorahöna, kindahöna, gammelsvensk dvärghöna, svensk dvärghöna, orusthöna, skånsk blommehöna, åsbohöna, ölandshöna, öländsk dvärghöna och fiftyfive flowery

Identifiering av relevant baseline, t.ex. relevanta GAEC och SMR och förklaring till hur åtagandet går utöver de obligatoriska kraven

Baseline i denna ersättning är att jordbrukaren uppfyller grundvillkoren och annan relevant nationell lagstiftning. Vad stöd får lämnas för samt vilka kostnader och inkomstbortfall som ersätts framgår av avsnitten under rubrikerna ”Beskrivning och syfte” och ”Metod för beräkning av belopp”.

Ersättningen har en koppling till SMR 7, 8, 9, se kapitel om grundvillkor xxx.

Annan relevant lagstiftning framgår av bilaga xxxx.

Villkor för stödberättigande

- Djurägare ska hålla minst ett renrasigt djur av en hotad husdjursras.
- Får, getter och gyltor ska senast under ansökningsåret sättas i avel för att berättiga till ersättning.
- Galtar ska vara äldre än 6 månader för att berättiga till ersättning.
- Får, getter och gyltor ska vara födda året innan man ansöker.
- Nötkreatur ska vara äldre än 6 månader och registrerade i centrala nötkreatursregistret, CDB, för att berättiga till ersättning.
- Besättningar med får ska vara anslutna till Maedi-Visna-programmet.
- Fjäderfä ska vara satta i avel.
- Fjäderfä ska ingå i en av aktuell förening godkänd genbank.

Stödform och stödnivå

Ersättning ges som ett årligt belopp i form av enhetskostnad per djurenhet för nötkreatur, svin, får och get.

Ersättning ges som ett årligt belopp i form av enhetskostnad per genbank för fjäderfä.

Getter

Ersättning: xxxx kr/DE

Svin

Ersättning: xxxx kr/DE

Nötkreatur

Ersättning: xxxx kr/DE

Får

Ersättning: xxxx kr/DE

Fjäderfä

Ersättning: xxxx kr/genbank

Metod för beräkning av belopp eller stödnivå

Maximal ersättningsnivå enligt kalkyl

Getter

Ersättning: 7 733 kr/DE

Svin

Ersättning: 26 740 kr/DE

Nötkreatur

Ersättning: 8 553 kr/DE

Får

Ersättning: 19 405 kr/DE

Fjäderfä

Ersättning: 3 871 kr/genbank

Ersättningen för hotade husdjursraser har beräknats genom att jämföra intäkter och kostnader för hotade husdjursraser med produktionsraser.

För kor av en hotad husdjursras som hålls för mjölkproduktion består skillnaderna i lägre mjölkavkastning, lägre slaktvärde på utslagsko och lägre kalvvärde jämfört med produktionsraser. Kostnaderna är högre för arbete med de hotade husdjursraserna eftersom de hålls i mindre besättningar. Däremot är kostnaden lägre för foder eftersom skillnaden i mjölkavkastning gör att de hotade husdjursraserna har ett lägre energibehov. Nötkreatur kan även hållas som dikor för köttproduktion. Skillnaderna här består av att hotade raser har lägre värde för avvand dikalv, lägre slaktvärde på utslagsko eftersom slaktvikten är lägre, samt lägre kostnader för foder och inköp av rekryteringskvigor jämfört med produktionsraser.

De olika hotade fårraserna har jämförts med konventionell lammköttproduktion med lamning på våren och slakt under hösten. Skillnaden består främst av lägre avräkningspris för lammen av hotade raser eftersom lammen inte kommer upp till de bäst betalda kvalitetsklasserna.

För getter finns ingen konventionell ras, utan där är intäkter och kostnader jämförda med konventionell lammköttproduktion.

För hotade raser av grisar består skillnaderna i att hotade raser hålls i betydligt mindre besättningar än motsvarande produktionsraser och varje sugga producerar färre smågrisar. Detta leder till lägre intäkter från smågrisarna och högre arbetskostnader per gris.

För fjäderfä är ersättningen beräknad på inkomstbortfall. Avkastningen hos en högproducerande ras av värphöna, anka och gås jämförs med en lantras. Lantraserna har en lägre avkastning och kan därför inte sälja lika många ägg eller ungdjur per år. En lantrasbesättning behöver även ha minst ett handjur för att kunna bedriva avelsverksamhet. Kalkylen tar hänsyn till detta.

Kort beskrivning om varför stödnivå och kalkyl är lämpliga för att nå målen, även i relation till baseline

Detta avsnitt kompletteras i ett senare skede när ersättningsnivån är fastställd.

Planerat enhetsbelopp och indikativ budget för interventionen inklusive mål för output- och resultatindikatorer

Siffrorna i tabellen bygger på exempel och antaganden. Siffrorna är inte förslag!

		2023	2024	2025	2026	2027	Totalt
Planerat enhetligt enhetsbelopp	Typ Får/getter DE	1 450	1 450	1 450	1 450	1 450	
	Typ Nötkreatur	1 450	1 450	1 450	1 450	1 450	
	Typ Svin	2 050	2 050	2 050	2 050	2 050	
	Fjäderfä	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	
Indikativ budget		9 312 500	9 312 500	9 312 500	9 312 500	9 312 500	
Planerad output							
O.17 Antal insatser eller enheter som stöder genetiska resurser	Får/getter DE	2 120	2 120	2 120	2 120	2 120	
	Nötkreatur DE	3 360	3 360	3 360	3 360	3 360	
	Svin DE	130	130	130	130	130	
	Totalt antal djurenheter	5 610	5 610	5 610	5 610	5 610	
	Fjäderfä (antal genbanker)	1 100	1 150	1 200	1 250	1 300	
Planerat resultat							
R.22a Miljöprestation inom djuruppfödningsektorn: Andel djurenheter under understödda åtaganden om att förbättra miljöhållbarheten	Interventionens täljare (totalt antal djurenheter)	5 768	5 775	5 782	5 789	5 796	

Motivering till enhetsbelopp

Detta avsnitt kompletteras i ett senare skede när ersättningsnivån är fastställd.

Enhetsbeloppet i tabellen ovan är ett exempel som bygger på ersättningsnivån i nuvarande landsbygdsprogram 2014-2020.

Kommentarer till ersättning för hotade husdjursraser

Bakgrund

I bilagan till uppdraget framgår att ”Stöd till utrotningshotade husdjursraser ska föreslås, där möjligheten att inkludera raser av djurslag som idag får stöd via lantrasföreningarna i stödet till hotade husdjursraser, undersöks.” I arbetet med åtgärdstexten har vi därför sett över möjligheten att inkludera fjäderfä, kanin och häst i ersättningen för hotade husdjursraser.

I nuvarande landsbygdsprogram finns projektstöd till lantrasföreningar. Lantrasföreningarna kan på så vis söka bidrag för bevarandearbete. För djurslagen häst, fjäderfä och kanin, kan föreningarna inom projektstödet söka stöd för att betala ut till genbanker av kanin och fjäderfä samt ett stöd för födda föl av raserna nordsvensk, gotlandsruss och ardenner. Denna lösning har tagits fram eftersom dessa djurslag inte ingår i miljöersättningen för hotade husdjursraser. Jordbruksverket handlägger ansökningarna av projektstöden, medan föreningarna i sin tur administrerar de medel som betalas ut till djurägare som har genbanker och djurägare som tagit föl efter sina ston.

Om ersättning för hotade husdjursraser skulle utökas till att omfatta de djurslag som idag får stöd genom projektstödet till lantrasföreningar, flyttar den administrativa bördan från föreningarna till Jordbruksverket. Detta eftersom Jordbruksverket då skulle hantera ansökningarna från de djurägare som idag endast har kontakt med föreningarna.

Fjäderfä

Svenska lanthönsklubben administrerar idag det stöd för genbanker som betalas ut genom projektstödet till lantrasföreningar. En genbank kan beskrivas som en mindre flock med fjäderfä av samma ras, som hålls åtskilt från inblandning av andra raser. Föreningen hanterar idag ett stort antal genbanker, omkring 1 300, och fler tillkommer för varje år. Då arbetet med utbetalning av medel till genbanker till stor del sker ideellt, har föreningen framfört att detta system inte är hållbart. Detta kan på sikt äventyra bevarandearbetet. Föreningen har därför lyft önskemålet om att ersättning till fjäderfä ska ingå i ersättningen för hotade husdjursraser. Jordbruksverket ser en möjlighet att utvidga ersättningen till att omfatta fjäderfä. Det skulle dock innebära en medelstor påverkan på IT-utveckling och en viss ökad administration för Jordbruksverkets del, till följd av fler ansökningar att handlägga (se mer nedan under rubriken ”Konsekvenser administration och IT”). I åtgärdstexten är fjäderfä inkluderat, för att visa på vilka villkor och beräkningar som skulle vara aktuella om ersättningen utvidgades.

Kanin

Vi har varit i kontakt med representanten för Föreningen Gotlandskaninen och Mellerudskaninen, som bedömt att administrationen för varje enskild djurägare kommer att bli för stor om de behöver söka själva i SAM-internet. Bedömningen är att många skulle avstå från att söka, vilket går emot ersättningens syfte, då den är avsedd att uppmuntra djurägare att hålla djur av hotad ras. Jordbruksverket rekommenderar därför att kaniner inte ska omfattas av ersättningen för hotade husdjursraser.

Häst

Vad gäller hästar, menar företrädare för de tre hästföreningarna att det huvudsakliga hotet mot hästrasernas bevarande är att djurhållare inte vill ta föl efter sina ston. Det finns däremot intresse av att hålla hästar av de tre hotade raserna, men då utan att bedriva avel.

Att ge stöd för födda föl enligt nuvarande modell, är inte förenligt med det femåriga åtagande som ersättningen innebär.

Föreningarna anser att den nuvarande modellen med ett "fölstöd" som ges genom projektstödet, har fungerat bra (bortsett från att beloppet till födda föl de senaste åren anses ha varit för lågt). En ersättning till alla djurhållare som håller häst av hotad ras skulle däremot inte vara ändamålsenlig för bevarandearbetet, eftersom det inte nödvändigtvis uppmuntrar till att bedriva avel. En möjlighet för att uppmuntra djurägare att ta föl, skulle vara att införa ett villkor om att man som djurhållarna måste ta föl för att ta del av ersättningen. Detta villkor skulle dock vara svårt att både uppfylla och kontrollera inom ett femårigt åtagande, då ett föl tas i snitt en gång vart femte år. Detta innebär således att många skulle kunna söka och få ersättning utan att aktivt ta föl. Föreningarna har även framfört farhågan att det finns de som skulle betäcka ston som inte är fertila, endast för att få del av ersättningen.

Det är dessutom svårt att beräkna en ersättningsnivå för häst, eftersom det inte finns några produktionsraser att jämföra med. Eftersom det inte är dyrare att ta föl efter en häst av en hotad ras jämfört med andra raser, går det inte att räkna fram en ersättningsnivå.

För Jordbruksverkets del skulle det tillkomma en avsevärd IT-utveckling och en ökad administration för att handlägga ansökningarna (se mer nedan under rubriken "Konsekvenser administration och IT").

Sammanfattningsvis rekommenderar Jordbruksverket att ersättningen för hotade husdjursraser inte ska utvidgas till att omfatta häst. Det finns en risk att ersättningen inte blir ändamålsenlig, om den ska ges enligt samma modell som för befintliga djurslag, då den inte möter det behov som föreningarna ser, det vill säga fler födda föl.

Både för kanin och häst är det av stor vikt att föreningarna även fortsättningsvis får stöd genom projektstöd till lantrasföreningar eller motsvarande. Motsvarande gäller fjäderfä, i det fall ersättningen för hotade husdjursraser inte utvidgas till att omfatta fjäderfä.

Villkor

Villkoret om att djurhållaren ska vara registrerad djurhållare på sin produktionsplats tas bort. Detta villkor bedöms inte bidra till ersättningsens syfte. Genom att ta bort villkoret, minskar den administrativa bördan vid handläggning.

För befintliga djurslag, det vill säga nötkreatur, får, get och svin, föreslås inga övriga justeringar av villkor.

För föreslagna villkor för fjäderfä, se åtgärdstext.

Konsekvenser administration och IT

Nedanstående är uppskattningar vad gäller ökad tidsåtgång för handläggning av ersättningarna om häst och fjäderfä ska ingå, samt påverkan på IT för utbyggnad i JBR och SAM-internet.

- Tidsåtgången för handläggningen uppskattas till ca en heltid per år: 25 % för fjäderfä och 75 % för häst.
- Tidsåtgången för att utveckla systemet JBR uppskattas till 525 timmar: 325 timmar för häst och ca 200 timmar för fjäderfä. Utgångspunkten för tidsuppskattningen är att de som genomför utvecklingen är vana utvecklare som känner till ersättningen för hotade husdjursraser. Skalan för IT-utveckling som anges i uppdraget om administrativa kostnader är att upp till 100 timmar = liten omfattning; 100-499 timmar = medelstor omfattning; över 500 timmar = stor omfattning.
- Tidsåtgången för utveckling av SAM-internet uppskattas till 100-200 timmar, för båda djurslagen.

Ersättningsnivå

I dagsläget betalas stöd inte ut om stödbeloppet underskrider 1 000 kronor. Om sökanden endast söker ersättning för får och getter krävs att djurägaren ansöker om minst fem djur, för att komma upp i lägsta beloppsgräns. För ersättningsens syfte är detta negativt, eftersom det ur bevarandesynpunkt är positivt att hålla många, små besättningar. Att hålla många mindre besättningar bidrar till den genetiska variationen, varför det är viktigt att uppmuntra dessa djurägare. Det finns därmed incitament för att höja ersättningsnivån, för att fler ska få ta del av ersättningen.

Skalbarhet

På det sätt som ersättningarna är konstruerade idag ser vi inte att det är möjligt att ta bort villkor för att på så vis skala ner ersättningsnivån. De befintliga villkoren är nödvändiga för att uppnå syftet med ersättningen.

Målberäkningar och antaganden som kopplar till tabellen för indikatorer och enhetsbelopp

Under nuvarande programperiod till och med 2019 har det skett en succesiv ökning av antalet får, nötkreatur och svin som omfattats av ersättningen. Att anslutningsgraden var lägre till en början beror till stor del på införandet av det nya programmet och att gamla åtaganden gick ut. Data för 2020 saknas fortfarande. Ett antagande har gjorts att om ersättningsnivån är jämförbar med dagens ersättning borde anslutningen för dessa djurslag vara liknande i nästa programperiod som i slutet av nuvarande programperiod. Siffrorna kommer behöva uppdateras, bland annat beroende på vad ersättningsnivån blir.

Fjäderfä kommer inte betalas ut eller rapporteras per djurenhet utan per genbank. Enligt svenska lantklubben skulle idag cirka 1 300 genbanker omfattas av ersättningen. Med tanke på att ansökningsförfarandet är nytt för stödmottagarna antas en lägre anslutning till en

början för att öka under programperioden. Även här antas en ökning med 4 % per år för att 2027 uppnå 1 300 genbanker.

Fjäderfä kommer att rapporteras tillsammans med de övriga djurslagen i resultatindikator R.22a (Miljöprestation inom djuruppfödningssektorn: Andel djurenheter under understödda åtaganden om att förbättra miljöhållbarheten). I rapporteringen kommer genbankerna räknas om till djurenheter grundat på ett genomsnittligt antal fjäderfä per genbank. Föreningen har uppskattat detta till 10 djur per genbank.

I detta förslag har nuvarande koefficient för får använts. Ett får motsvarar i beräkningarna 0,15 djurenheter. Det finns förslag på att koefficienten ska höjas för ekologisk produktion och kompensationsstödet. Om Sverige ska ha en enhetlig omräkningskoefficient inom alla stöd i pelare 2 kommer detta öka budgeten något för hotade husdjursraser. Den ökade budgeten är, med nuvarande ersättningsnivå i storleksordningen 1 miljon kronor per år. Kommissionen har även föreslagit förändringar i koefficienter gällande nötkreatur men detta påverkar främst åldersindelningen och inte budgeten.